

Anadilinde ve İkinci Dilde Metaforik Dilin İşlenmesi: Öz-İlerlemeli Okuma Çalışması*

Sümevra Özkan¹, Mehmet Aygüneş², Merve Dikmen^{3,4}

ORCID ID: ¹0000-0003-0851-4578, ²0000-0002-0327-6905, ^{3,4}0000-0002-6884-5021

¹ Yeni Yüzyıl Üniversitesi, YÜTÖM Türkçe Öğretim Araştırma ve Uygulama Merkezi, Zeytinburnu, İstanbul

² İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dilbilimi Bölümü, Fatih, İstanbul

³ İstanbul Medipol Üniversitesi, Sinirbilim A.D, Kavacık, İstanbul

⁴ İstanbul Medipol Üniversitesi, Meslek Yüksek Okulu, Unkapanı, Fatih, İstanbul

¹ sumeyrasemira@gmail.com

² mehmet.aygunes@istanbul.edu.tr

³ myamanoglu@medipol.edu.tr

(Gönderilme tarihi 22 Nisan 2020; kabul edilme tarihi 20 Haziran 2020)

ÖZ: Bu çalışmanın amacı; farklı düzeyde Metaforik anlam içeren ifadelerin (düz anlamlı ifadeler, kalıplaşmış metaforik ifadeler, yeni metaforik ifadeler ve anlambilimsel açıdan bozuk ifadeler) ve farklı bilişsel işlevleri yansıtan Metafor Tiplerinin (yön metaforları, varoluşsal metaforlar ve yapısal metaforlar) işlenmesinde anadili (D1) ve ikinci dil (D2) konuşucuları arasında bir işleme farklılığı olup olmadığını belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde çalışmada öz-ilerlemeli okuma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmada Metaforik anlam içerme açısından yeni metaforik ifadeler ve anlambilimsel bozuk ifadelerin işlenmesinin düz anlamlı ifadeler ve kalıplaşmış metaforik ifadelerden daha uzun sürdüğü belirlenmiştir. İşleme örüntüsünün ise D1 - D2 gruplarında aynı biçimde olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular metaforik ifadeler ile düz anlamlı ifadelerin paralel/eş zamanlı yorumlandığını öne süren görüşü (Glucksberg, 2003; McElree ve Nordlie, 1999) desteklemekte ve D1 açısından kalıplaşmış metaforların D2 grubu açısından yeni metafor olarak algılanabileceği görüşünü (Mashal vd., 2015; Türker, 2016) zayıflatmaktadır. Metafor Tipleri açısından ise, D1 grubunda metafor tiplerinin işlenmesinde bir farklılık oluşmazken D2 grubunda yön metaforlarının varoluşsal

*Bu çalışma TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir (Proje No:117S470). Aynı zamanda bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

<http://dx.doi.org/10.18492/dad.725338>

Dilbilim Araştırmaları Dergisi, 2020/1, 101-122.

© 2018 Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

metaforlardan ve yapısal metaforlardan daha uzun işleme suresine sahip olduğu gözlenmiştir. Yön metaforlarının a) hedef kavram açısından daha az kavramsal yapı sunması, b) D2 grubunun D1 ve D2'lerinde tarz özellikleri açısından farklılıklar göstermesi c) D1 ve D2'de çözümlenmesinde görsel imgelerin kullanımı açısından farklılıklar içermesi gibi olası nedenlerin D2 grubunun yön metaforlarını işlemesinde ek bir bilişsel yüke neden olabileceği düşünölmektedir.

Anahtar sözcükler: Kavramsal metaforlar, metafor işleme, ikinci dil edinimi, öz ilerlemeli okuma

Processing of Metaphoric Language in Native Language and Second Language: A Self-Paced Reading Study

ABSTRACT: This study aims to see whether any difference between native language speakers (L1) and second language speakers (L2) exists in terms of the processing of expressions containing different levels of figurative meaning (literal, conventional metaphors, novel metaphors and semantically anomalous) and metaphor types that reflect different cognitive functions (orientational metaphors, ontological metaphors and structural metaphors). To this end, self-paced reading was used in the study. It was observed that the processing of novel metaphors and anomalous expressions, as they contain figurative meaning, took longer than literal expressions and conventional metaphors. It was found that the processing pattern was the same in both L1 and L2 groups. These findings support the view suggesting that the figurative expressions and literal expressions are interpreted in parallel / in equal time (Glucksberg, 2003; McElree and Nordlie, 1999), and oppose the one that metaphors which are perceived as conventional by L1 speakers, can be perceived as novel metaphors by the L2 group (Mashal et al. 2015; Türker, 2016). In terms of metaphor types, while there was no difference in the processing of metaphors of different types in the L1 group, it was observed that the orientational metaphors in the L2 group took longer to process than ontological metaphors and structural metaphors. It is thought that orientational metaphors will cause an additional cognitive load in L2 group because of the possible reasons such as a) orientational metaphors' providing less conceptual structure for target concept, b) L2 group's differences in their L1 and L2 in terms of manner features c) the differences in the use of visual imagery in L1 and L2 to process the orientational metaphors.

Keywords: Conceptual metaphors, processing of metaphors, second language acquisition, self-paced reading

1 Giriş

Kalıplaşmış metaforik ifadeler (İng. Conventional Metaphors) gündelik dilde yoğun olarak yer almaktadır (Cameron, 2008; Pollio vd., 1977). Bu yapıların dildeki yoğunluğu çoğu zaman içerdikleri metaforik sezdirimin fark edilmemesine ve kalıplaşmış metaforların *düz anlamlı* (İng. literal) ifadeler gibi

algılanmasına yol açmaktadır. Bu nedenle metaforik ifadeler kavramı Aristo'dan başlayarak retorik dilin bir özelliği olarak düşünülmüştür (Ortony, 1993). Buna karşın Lakoff ve Johnson'ın (1980) *Kavramsal Metafor Kuramının* (İng. Conceptual Metaphor Theory) ardından gerek kalıplaşmış metaforik ifadelerin gerekse sözbilimsel amaçlı kullanılan metaforların yapısal özellikleri ve bu ifadelerin bilişsel işleme özellikleri araştırmacıların dikkatini çeken konulardan olmuştur. Özellikle kuramın, metaforların kavramsallaştırılması ve zihindeki yapılanışına yaptığı vurgu metaforların işleme ile ilgili pek çok çalışmaya da zemin oluşturmuştur.

Metaforik olma üzerine yapılan ilk çalışmalar düz anlamlı ifadelerin düz anlamlı olmayan ifadelerle göre daha öncelikli olduğunu ileri sürmektedir. *Hiyerarşi Varsayımı* (İng. Hierarchical Hypothesis) metaforik anlamın düz anlamın içeriğine bağlı olduğunu ve düz anlamın kabul edilmediği durumlarda belirginlik kazandığını öne sürmektedir (Clark ve Lucy, 1975). Metafor kavramının ilk modellerinden biri olan *Standart Kullanımsal Modele* göre de (İng. The Standard Pragmatic Model) metaforik anlam seçilmeden önce onun düz anlamının reddedilmesi gerekmektedir (Grice, 1975). Dahası, bu görüşe göre metaforik anlamlara erişilmesi zordur ve bu metaforik yapıların çözümlenmesi bir takım ardışık bilişsel süreçleri gerektirmektedir (Grice, 1975; Searle, 1979)

Düz anlamlı dilin metaforik dile önceliği olduğunu iddia eden bu görüşlerin aksine paralel işleme öngören görüşler düz anlamlı dilsel yapılar ile metaforik anlamın işleme eşzamanlı ve aynı anlambilimsel süreçlere tabi tutularak gerçekleştiğini öne sürmektedir (Gentner ve Wolff, 1997; Gerrig, 1989; Glucksberg vd., 1982; Frisson ve Pickering, 1999; Johnson ve Pascual-Leone, 1989; Jones ve Estes, 2005; Keysar, 1989; Keysar vd., 2000; McElree ve Nordlie, 1999; Ortony vd., 1978; Swinney ve Cutler, 1979; Thibodeau vd., 2017). Bu görüşler temel olarak, dilsel süreçlerin işleme genel belirginlik olduğunu ve buna göre kalıplaşmış yeniye, sıklığı yüksek olanın az olana, anlambilimsel belirginliği fazla olanın düşük olana göre daha hızlı işleneceğini öne sürmektedir. *Derecelendirilmiş Belirginlik Varsayımı* (İng. The Graded Salience Hypothesis) ise dilsel işleme düz anlamlı dil ve metaforik dil ayrıştırmasına değil sözcüklerin içerdiği özelliklerin belirginlik derecesini temel alarak belirgin olanın daha öncelikli olacağını öne sürmektedir.

Metaforik yapıların işleme konu alan daha yeni çalışmalarda, davranışsal testler (Chouinard ve Cummine, 2016), Olaya İlişkin Beyin Potansiyelleri (OİP) (Bonnoud, Gill, ve Ingrand, P.2002; Cornejo vd., 2009; de Grauwe vd., 2010; Forgacs vd., 2014; Goldstein vd., 2012; İbanez vd., 2010; Lachaud ve Zhong, 2013; Lai vd., 2009; Lai ve Curran, 2013; Tartter vd., 2002; Schneider vd., 2014; Yang vd., 2013), işlevsel Manyetik Rezonans Görüntüleme (iMRG) (Bambini vd. 2011; Citron vd., 2020; Schmidt ve Seger, 2009; Stringaris vd., 2006) gibi ölçüm yöntemiyle söz konusu hipotezlerin test edildiği dikkat çekmektedir.

Bu çerçevede, sadece anadili (D1) grubunda gerçekleştirilen çalışmalarda dz anlamlı ifadeler ile metaforik ifadeler arasındaki işleme farkını gösteren pek çok çalışma bulunmaktadır. Sözgelimi, kalıplaşmış metaforik ifadelerin beyinde işlenmesinde dz anlamlılara göre baskılama (İng. inhibition) alışma belleği, yönetici işlevler ile ilişkilenen *sol alt frontal girusta* (İng. left inferior frontal gyrus) ve anlambilimsel işlemeyle ilişkilenen *sol st temporal girusta* (İng. left superior temporal gyrus) daha büyük aktivasyon oluştuğu belirtilmektedir (Bohrn vd., 2012; Lai vd., 2015; Rapp vd., 2012; Yang, 2014).

Kalıplaşmış metaforların dz anlamlı ifadelerden daha büyük N400 ve P600 genlikleri ortaya koyduğunu gösteren OİP alışmaları da bulunmaktadır. Bu çalışmalarda daha büyük N400 genliğinin bağlamsal beklentiyi (Bambini vd., 2016; Coulsan ve Van Petten, 2002; Weiland vd., 2014) ve metaforik eşlemelerin etkinleştirilmesini yansıttağı (Lai vd., 2009; Lai ve Curran, 2013;) ve daha büyük genlikli P600'un bağlamdan bağımsız olarak yorumlama ve edibilimsel bütünleme süreçlerini işaret ettiği (Bambini vd., 2016; Weiland vd., 2014) belirtilmekte; ancak kalıplaşmış metaforlar ile düz anlamlı ifadeler arasında görülen bu işleme farklılıklarına mutlaka okuma hızı süresi farklılıklarının eşlik etmediği, diğer bir deyişle, bilişsel ölçüm yöntemleriyle gözlemlenen kimi farklılıkların davranışsal ölçüm yöntemlerine yansımayaabileceği belirtilmektedir (Weiland vd., 2014). Farklı düzeylerde metaforik anlam içeren ifadelerin işlenme sürecine odaklanan çalışmalara bakıldığında, Goldstein vd., (2012)'nin önceden katılımcılara açıklanan metaforların aıklanmayanlardan daha az işleme yükü oluşturduğunu (daha düşük gte N400 genliği oluşturduğunu) ve bu metaforların yeni ya da kalıplaşmış olmalarının sonuçları etkilemediğini ne sürdüğü grlmektedir. Lai vd. (2009)'nin dz anlamlı ifadeler-kalıplaşmış metaforlar-yeni metaforlar-anlambilimsel bozuk ifadeler arasında işleme farkı olup olmadığını belirlemek için yaptıkları OİP çalışmasında ise zamansal olarak yeni metaforlar ve kalıplaşmış metaforların dz anlamlı ifadeler göre daha fazla işleme yükü oluşturduğu (daha büyük N400 genliği oluşturduğu) belirtilmekte, bu çerçevede bulguların Dolaylı Erişim Varsayımını desteklediği ifade edilmektedir. Buna karşın, okuma hızı len çalışmalarda genel olarak kalıplaşmış metaforlar ile düz anlamlı ifadeler arasında anlamlı farklılığın oluşmadığı (Gibbs vd., 2004; Giora, 1999; Glucksberg, 1998; Keysar, 1989) belirtilmektedir.

Akcan ve Akkök (2016) anadili Türkçe olan bireylerin (metaforik, metonomik ve mizahi ifadeler gibi) düz anlamlı olmayan (İng. non-literal) ifadeleri nasıl yorumladıklarını ve bu yorumlamaların yaş, cinsiyet gibi değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemişlerdir. Çalışmada katılımcıların bir bütün olarak düz anlamlı olmayan ifadelerin yorumlamasında başarılı oldukları dahası cinsiyet ve yaş değişkenleri açısında dz anlamlı olmayan ifadelerin yorumlanmasında farklılıkların oluştuğu ifade edilmektedir. Çalışmada metaforik ifadelerle kıyaslandığında metonomik ifadelerin

yorumunda zorluk yaşanmadığı, dahası metonomiler tarafından harekete geçirilen mizahi ifadelerin yorumlanmasında da katılımcıların başarılı oldukları öne sürmektedirler.

Akkök ve Uzun (2018) ise göz hareketi takibi (İng. eye tracking) ile gerçekleştirdikleri çalışmada Türkçede öntürü (İng. prototypical) temsil eden düz anlamlı ifadelerin, öntürden uzak düz anlamlı ifadelerin, bilinirlik düzeyi yüksek olan metaforların ve bilinirlik düzeyi düşük olan metaforların işlenmesi süreçlerini gözlemedikleri görülmektedir. Çalışmada öntürden uzak kavramların öntürü temsil eden kavramlardan, bilinirlik düzeyi düşük olan metaforların bilinirlik düzeyi yüksek olan metaforlardan daha uzun sürede işlendiği öne sürülmektedir. Bu açıdan çalışmanın bulguları işleme sürecinde düz anlamın, metaforik anlamdan daha önce aktive olduğunu öne süren görüşleri desteklemektedir.

Sonuç olarak, metaforik ifadeler ile ilgili yapılan çalışmalara bir bütün olarak bakıldığında bu yapıların düz anlamlı ifadelerle göre daha karmaşık bir yapı içermeleri nedeniyle, işleme süreçlerinin daha güç olduğunu öne süren görüşün karşısında her iki yapının da işlenmesinde birbirine özdeş süreçlerin izlendiği, diğer bir deyişle, metaforik yapıların işlenmesinin bilişsel sisteme ek bir yük getirmediğini öne süren görüşün yer aldığı görülmektedir. Düz anlam-kalıplaşmış metaforik anlam içermedeki bu bulguların yanı sıra farklı derecede metaforik olma, sözelimi kalıplaşmış olma ya da yeni olma açısından da farklı sonuçların ortaya konulduğu görülmektedir. Yeni metaforların, anlamlarının bir temsili olmaması ve erişilebilir anlambilimsel bilgilere dayanarak oluşturulması gerektiğinden çoğu zaman daha düşük düzeyde anlamlı olarak algılandığı rapor edilmektedir.

D1 grubunda metaforik ifadelerin işleme sürecine ilişkin çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilen araştırmalar bulunmasına karşın, D2 işleme sürecinde metaforların yapılanışı büyük oranda göz ardı edilmektedir (Littlemore ve Low, 2006). Bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki çalışmada ise D2 konuşucularının D1 ve D2'lerindeki metaforik ifadeler arasındaki benzerliğin D2'lerindeki metaforik ifadeleri yorumlamaya neden olduğu öne sürülmektedir (Türker, 2016). Ferreira (2008) metaforların D1 konuşurları ve D2 edincilerince anlamlandırılması üzerine yaptığı çalışmada GÖRME, HAREKET ve ÖFKE'ye ilişkin kavramsal metaforların, D2 grubu tarafından daha yüksek bir puan aldığını, söz konusu metaforların D1 konuşurlarınca da en kolay anlaşılabilir metafor alanları olarak değerlendirdiğini belirtmektedir. Çalışmada D1 konuşurları ve D2 edincilerinin verisi karşılaştırıldığında, yabancı dildeki metaforların anadildekine benzer şekilde anlaşılmasını sağlayan evrensel bir örüntü olduğunu öne süren varsayımların desteklendiği belirtilmektedir. Diğer bir deyişle, çalışmada hem anadilde hem de yabancı dilde anlama sürecinin şekillenmiş bilişten (İng. embodied cognition) güçlü bir şekilde etkilendiği ve bu sayede ikinci dildeki metaforların anlamlandırılması sürecinin anadili

grubundakine benzer olduğu öne sürölmektedir. Mashal vd. (2015) ise, bir dildeki kalıplaşmış metaforları D2 konuşucularının D1 konuşucularına göre daha çok *yeni* (İng. novel) olarak algıladıklarını öne sürmektedir. Bu nedenle, D1 konuşucularının kalıplaşmış metaforları daha hızlı işlemediği, bu metaforların D2 konuşucuları için daha az belirgin olduğu ya da daha yeni olarak işlelendiği belirtilmektedir. OİP çalışmalarında geç ikidillilerin D2'lerinde yeni ve kalıplaşmış metafor sözcük çiftlerine benzer tepki verdiği ve alanyazında bir metaforu anlamlandırmak için işletilen edimbilimsel yorumlama süreçlerini yansıttığı düşünölen (Bambini vd., 2016) P600 bileşeninin benzer genlik sergilediği gösterilmektedir. Citron ve diğerleri (2020) metaforik yapıların işlenmesinde, D2 grubunun D1 grubuna göre tüm beyin aktivitesinde daha fazla aktivasyon olmasına ve özellikle fronto-temporal dil şebekesinde genel bir farklılık görölmeye karşın, D2 konuşucularının kalıplaşmış metaforları ve düz anlamlı ifadeleri D1 konuşucularına göre daha benzer şekilde işleme eğiliminde olduğunu öne sürmektedir.

Bu çalışmanın amacı Türkçedeki kalıplaşmış metaforların, bu metaforlarla aynı kavramsal metafordan üretilen yeni metaforların, herhangi bir metaforik anlam içermeyen düz anlamlı ifadelerin ve anlambilimsel olarak bozuk ifadelerin işlenmesinde ve yön, varoluşsal, yapısal metaforlar gibi farklı bilişsel işlevleri yansıtan Metafor Tiplerinin işlenmesinde gerek D1 gerekse D2 konuşucuları arasında bir işleme farklılığı olup olmadığını incelemektir.

2 Yöntem

2.1 Katılımcılar

Çalışmada, D1 grubu ve D2 grubu olmak üzere iki grup bulunmaktadır. D1 grubu en az lise düzeyinde eğitim almış 41 (28 kadın, 13 erkek) katılımcıdan oluşmaktadır. D1 grubunun tamamı normal ya da düzeltilmiş görme becerisine sahiptirler.

D2 grubu en az lise düzeyinde eğitim almış Suriye lehçesi ile konuşan 34 Arapça konuşucudan (27 kadın, 7 erkek) oluşmaktadır. D2 grubunun tamamı normal ya da düzeltilmiş görme becerisine sahiptir. D2 grubu ortalama 4,4 yıldır (en az 2, en fazla 7 yıl) Türkiye'de ikamet etmektedirler. Katılımcıların dil düzeylerinin belirlenmesinde Dil Deneyimi ve Yetkinlik Anketi (DDY-A) (Mairan vd., 2007) uygulanmıştır. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların Türkçe düzey ortalamalarının 10 üzerinden řu şekilde olduğu belirlenmiştir: Konuşma becerisi: 7,2 ($SD=1,62$), dinleme becerisi: 8,1 ($SD=1,21$), okuma becerisi: 7,5 ($SD=1,65$), yazma becerisi: 7,5 ($SD=1,61$) Bu sonuçlar katılımcıların Türkçeyi orta düzey ile ileri düzey arasında bildiklerini göstermektedir. Katılımcıların deneyde yer alan sözcüklerin anlamlarını bildiğinden emin olmak amacıyla çalışma öncesinde sözcük bilgisi testi uygulanmıştır. Buna göre deney seti içerisindeki sözcükler liste halinde katılımcılara sunulmuş ve katılımcılardan

bunları anadillerine çevirmeleri istenmiştir. Katılımcıların deneylerde yer alan sözcüklerin anlamlarını 100 üzerinden ortalama 86,5 oranında bildikleri belirlenmiştir.

2.2 Deney Tümceleri

Bu çalışmada Hanoğlu vd. (2018) tarafından farklı düzeyde metaforik anlam içeren yapıların işleme düzeyini belirlemeye dönük olarak hazırlanan Metaforik Olma Düzeyi Belirleme deney seti kullanılmıştır.

Söz konusu deney setinin hazırlanması sürecinde deney tümcelerinin anlamlılık (Schneider vd., 2014; Tartter vd., 2002), aşinalık (Arzouan vd. 2007; Lai vd., 2009), metaforik olma (Cornejo vd., 2009), tümce tamamlama (Lai vd., 2013), sıklık (Arzouan vd., 2007; Cornejo vd., 2009; Gold vd., 2010; Proverbio vd., 2009;) ve eşdizimlilik testlerine tabî tutulduğu, bu testlerden elde edilen istatistiksel sonuçların dört koşulda yer alan tümcelerin içerisinde yer aldıkları kategorileri yeterli düzeyde temsil ettiği belirtilmektedir (Hanoğlu vd., 2018).

Deney setinde a) metaforik anlam taşımayan düz anlamlı ifadeler b) kalıplaşmış dilsel metafor içeren ifadeler c) hali hazırda dilde var olmayıp kalıplaşmış metaforlardan üretilmiş olan yeni metaforik ifadeler ve d) anlamsal olarak tamamen bozuk olan ifadeler bulunmaktadır (Tablo 1). Deney setinde her bir koşul 60 tümce ile temsil edilmiş, toplamda 240 tümceye yer verilmiştir. Kalıplaşmış dilsel metaforlar içinde farklı bilişsel işlevleri yerine getiren metafor tiplerine (yön metaforları [N=20], varoluşsal metaforlar [N=20], yapısal metaforlar [N=20]) eşit sayıda yer verilmiştir. Metafor tiplerini oluşturan bu üç gruptaki tümcelerin kritik sözcüğünü oluşturan eylemlerde hece uzunluğu açısından anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır [$F(2,59)=2,816, p>.05$].

Tablo 1. Örnek deney tümceleri ve içerdikleri HEDEF ve KAYNAK alanlar

Koşullar	Örnek tümce	HEDEF	KAYNAK	N
Düz anlam	Kadının çantası <i>doldu</i> .	KAP	KAP	60
Kalıplaşmış metaforik	Kadının zihni <i>doldu</i> .	ZİHİN	KAP	60
Yeni metaforik	Kadının merhameti <i>doldu</i> .	DUYGU	KAP	60
Anlambilimsel bozuk	Kadının makası <i>doldu</i> .	ARAÇ	KAP	60

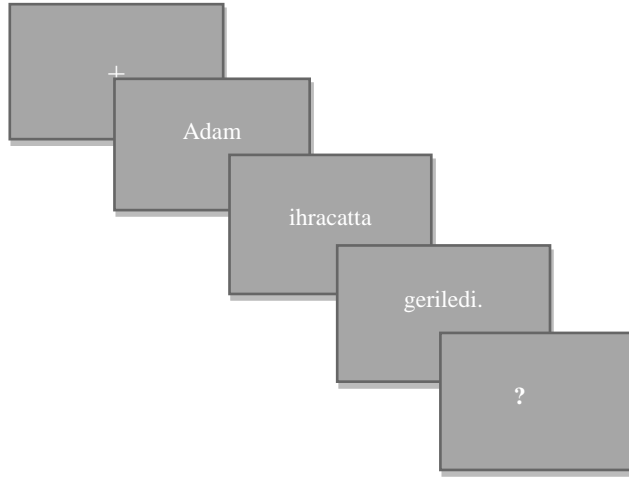
Deney tümceleri arasında yer alan kalıplaşmış metaforların benzer şekilde D2 grubunun anadili olan Arapçada da var olup olmadığı Dehman (2015) ve Al-Amiri (2016) çerçevesinde tespit edilmiş, bu konuda ayrıca iki uzman görüşü de alınmıştır. Buna göre, deney setinde yer alan 60 adet kavramsal metafordan sadece 3 tanesinin Arapçada karşılığı olmadığı tespit edilmiştir.

2.3 Süreç

Her bir katılımcı sestem yalıtılmış ve dikkat dağınıklığını önlemek amacıyla loş ışıkla aydınlatılmış bir ortamda deneye alınmıştır. Katılımcılar bilgisayar ekranına 110 cm mesafe ile oturtulmuştur. Uyarı sunumu E-prime 2 yazılımı ile yapılmıştır.

Çalışmada, öz-ilerlemeli okuma (İng. self-paced reading) yöntemi kullanılmıştır. Bu çerçevede bilgisayar ekranına öncelikle fiksasyon artışı gelmiş, daha sonra katılımcıların her tuşa basmasında tümceler sözcükler halinde ekrana yansımıştır. Son sözcükten sonra ekrana soru işareti gelmiş ve katılımcıların ilgili tümce anlambilimsel açıdan kabul edilebilir bir tümce ise 1, kabul edilebilir değilse 2 tuşuna basmaları istenmiştir (Şekil 1). Katılımcılara her bir sözcüğü mümkün olan en hızlı biçimde okuyarak diğer sözcüğe geçmeleri gerektiği yönergesi verilmiştir. Bütün sözcükler ekranın tam ortasına gelecek biçimde sunulmuştur. Sözcükler gri bir zemin üzerine beyaz renkle yansıtılmıştır. Bütün deney tümceleri rastgele sıra ile katılımcılara 4 oturumda sunulmuştur. Her bir oturumda bütün koşullar eşit sayıda tümce ile temsil edilmiştir. Oturumlar arasında katılımcının dinlenmesi için yaklaşık 5-10 dk. ara verilmiştir. Katılımcılara deneyin işleyişine alışabilmeleri için çalışma öncesinde 10 tümcelik bir alıştırmaya yapılmış, ardından asıl deneye geçilmiştir. Alıştırma oturumundaki tümceler asıl deney oturumlarında kullanılmamıştır. Bir katılımcı için deney süresi aralar dahil yaklaşık 40 dakika sürmüştür.

Şekil 1. Uyarı sunum biçimi

2.4 Verilerin Çözümlemesi

İstatistiksel analiz, kritik sözcük olan eyleme verilen ortalama okuma süresi yanıtları üzerinden yapılmıştır. Analizlerde katılımcıların her bir koşul için sunulan 60 tümceye verdiği yanıt sürelerinin ortalaması alınmış ve tekrarlı ölçümler için ANOVA analizi uygulanmıştır. İstatistikte gruplar arası faktör olarak GRUP (2 Seviye: D1 grubu, D2 grubu) grup içi faktör olarak da METAFORİK OLMA (4 düzey: düz anlamlı ifadeler, kalıplaşmış metaforik ifadeler, yeni metaforik ifadeler, anlambilimsel bozuk ifadeler) yer almaktadır. Ayrıca metaforların gerçekleştirdikleri bilişsel işlevlere göre, diğer bir deyişle Metafor Tiplerine göre bir ayrışmanın olup olmadığını belirlemek için sadece kalıplaşmış metaforik yapılarda ikinci bir istatistiksel analiz uygulanmıştır. Bu istatistiksel analizde gruplar arası faktör olarak GRUP (2 Seviye: D1 grubu, D2 grubu) grup içi faktör olarak da METAFOR TİPİ (3 Seviye: yön metaforları, varoluşsal metaforlar, yapısal metaforlar) kullanılmıştır. Her iki analizde de serbestlik derecesinin birden fazla olması durumunda Greenhouse ve Geisser (Greenhouse ve Geisser, 1959) düzeltmesi uygulanmıştır. Koşulların yarattığı ana etkide ve etkileşimlerde anlamlı farklılık görülmesi durumunda farklılığın kaynağını belirlemek için koşullar arasında ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. İkili karşılaştırmalarda p değerlerine Bonferroni düzeltmesi (Bonferroni, 1936) uygulanmıştır. Verilerin çözümlemesinde SPSS 24 yazılımı kullanılmıştır.

Ayrıca benzer bir istatistiksel analiz katılımcıların koşullara verdikleri doğru yanıt sayıları üzerinden de gerçekleştirilmiştir. Bu analizde katılımcıların düz anlamlı ifadeler, kalıplaşmış metaforik ifadeler, yeni metaforik ifadeler ve anlambilimsel bozuk ifadeler için kabuledilebilirlik açısından değerlendirmeleri istenmiş ve doğru yanıt sayıları üzerinden ANOVA uygulanmıştır.

3 Bulgular

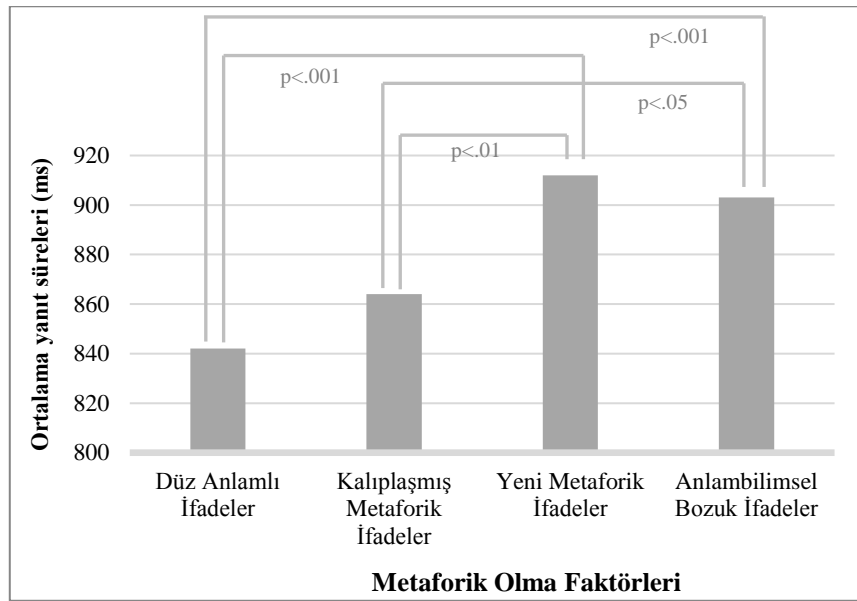
3.1 Okuma Hızına İlişkin Bulgular

Metaforik olma faktörünü oluşturan koşullardan bağımsız olarak D1 ve D2 grubu karşılaştırıldığında, D1 grubunun ($M=580.654$, $SD=70.394$) D2 grubuna göre ($M=1180.468$, $SD=77.302$) anlamlı derece daha kısa sürede yanıt sürelerine sahip olduğu [$F(1,73)=32.914$, $p < .001$], diğer bir deyişle D2 grubuna göre yapıları daha hızlı işlemediği görülmektedir.

Metaforik olma faktörünün yarattığı ana etkide koşullar arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir [$F(2.656,193.862)=12.159$, $p < .001$] (Şekil 2). İkili karşılaştırmalara bakıldığında düz anlamlı ifadelerle verilen yanıt süresinin ($M=842.073$, $SD=48.995$) yeni metaforik ifadelerle verilen yanıt süresinden ($M=912.630$, $SD=56.643$) anlamlı derecede kısa olduğu ($p < .001$), benzer şekilde düz anlamlı ifadelerle verilen yanıt süresinin anlambilimsel bozuk ifadelerden de ($M=903.149$, $SD=55.291$) daha kısa ($p < .001$) olduğu, buna karşın düz anlamlı

ifadeler ile kalıplaşmış metaforik ifadeler ($M=864.393$, $SD=50.346$) arasında anlamlı farklılaşmanın oluşmadığı ($p>.05$) görölmektedir. Kalıplaşmış metaforik ifadelerin yeni metaforik ifadelere ($p<.01$) ve anlambilimsel bozuk ifadelere ($p<.05$) göre anlamlı derecede daha kısa yanıt süresine sahip olduğu görölmektedir. Son olarak, yeni metaforik ifadeler ile anlambilimsel bozuk ifadeler arasında ($p>.05$) anlamlı bir farklılaşmanın oluşmadığı görölmektedir. Sonuç olarak, D1 ve D2 grubundan bağımsız olarak, katılımcılar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, çeşitli düzeylerde metaforik olan yapıların işlenmesinde anlamlı farklılığın oluştuğu, yanıt sürelerinin uzunluğu açısından yeni metaforik ifadeler = anlambilimsel bozuk ifadeler > düz anlamlı ifadeler = kalıplaşmış metaforik ifadeler biçiminde bir örüntünün oluştuğu görölmektedir (şekil 2).

şekil 2. Metaforik olma faktöründe yer alan koşullara verilen ortalama yanıt süreleri

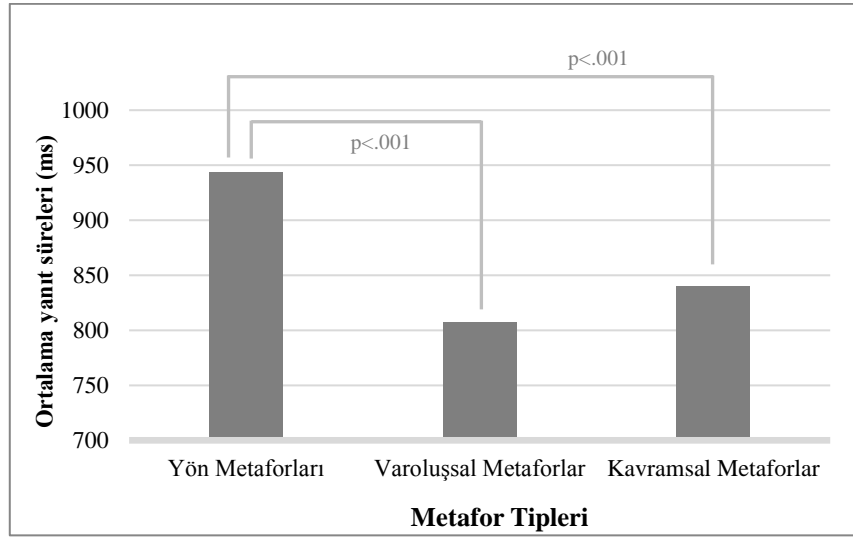

Metaforik olma X Grup etkileşimine bakıldığında anlamlı bir farklılığın oluşmadığı [$F(2.656,193.862)=2.120, p>.05$] görölmektedir. Diğer bir deyişle, Metaforik olma faktöründe yer alan koşulların işlenmesinde D1 ve D2 grupları arasında bir farklılaşmanın oluşmadığı, Metaforik olma faktöründe tespit edilen örüntünün D1 ve D2 grubunda benzer olduğu görölmektedir.

Metafor Tipleri arasında bir işleme farklılığının olup olmadığını belirlemek için yapılan ikinci istatistiksel analizde Metafor Tipi faktörünün koşullarından bağımsız olarak D1 ve D2 grubu karşılaştırıldığında, D1 grubunun ($M=570.643$, $SD=67.795$) D2 grubuna göre ($M=1158.142$, $SD=74.448$) anlamlı derece daha kısa sürede yanıt verdiği [$F(1,73)= 34.043$, $p < .001$] görülmektedir.

Metafor Tiplerinin yarattığı ana etkide anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir [$F(2,146)=13.730$, $p < .001$] (Şekil 3). İkili karşılaştırmalara bakıldığında yön metaforlarının ($M=944.637$, $SD=59.197$) varoluşsal metaforlardan ($M=807.557$, $SD=46.097$) ve yapısal metaforlardan ($M=840.984$, $SD=52,144$) anlamlı derecede daha uzun okuma süresine ($p < .001$) sahip olduğu görülmektedir. Kavramsal metaforlar ile varoluşsal metaforlar arasında ise anlamlı farklılaşmanın oluşmadığı görülmektedir ($p > .05$). Diğer bir deyişle, D1 ve D2 grubu bir bütün olarak değerlendirildiğinde Metafor Tipleri arasında yön metaforları > kavramsal metaforlar = varoluşsal metaforlar biçiminde bir aşamalılığın söz konusu olduğu, yön metaforlarının işlenmesi için daha fazla zaman gereksinimi olduğu görülmektedir (Şekil 3).

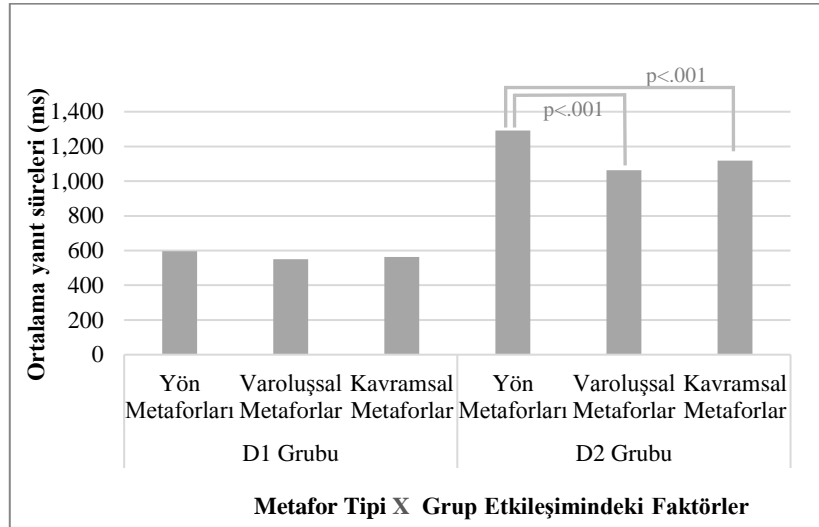
Şekil 3. Metafor Tipleri faktöründe yer alan koşullara verilen ortalama yanıt süreleri

Metafor tiplerinin D1 ve D2 grupları arasındaki etkileşimine bakıldığında, diğer bir deyişle Metafor Tipi X Grup etkileşiminde anlamlı farklılık olduğu [$F(2,146)=6.171$, $p < .01$] görülmektedir. İkili karşılaştırmalarda, D1 grubunda metafor tiplerine verilen yanıt sürelerinde bir farklılaşma oluşmazken, D2

grubunda farklılaşmanın görüldüğü yön metaforlarının ($M=1292.307$, $SD=87.537$) varoluşsal metaforlardan ($M=1063.593$, $SD=68.165$) anlamlı derecede daha uzun okuma süresine ($p<.001$) sahip olduğu, benzer şekilde yön metaforlarının yapısal metaforlardan da ($M=1118.526$, $SD=77.108$) anlamlı derecede daha uzun okuma süresine ($p<.001$) sahip olduğu görülmektedir. Kavramsal metaforlar ile varoluşsal metaforlar arasında anlamlı farklılaşmanın olmadığı görülmektedir ($p>.05$). Sonuç olarak D1 grubunda metafor tipleri açısından bir farklılaşma oluşmazken, D2 grubunda yön metaforları > kavramsal metaforlar = varoluşsal metaforlar biçimindeki örüntünün görüldüğü, Metafor Tiplerinin yarattığı ana etkideki farklılığın esasen D2 grubundan kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Metafor Tipi X Grup Etkileşimindeki faktörlerde yer alan koşullara verilen ortalama yanıt süreleri

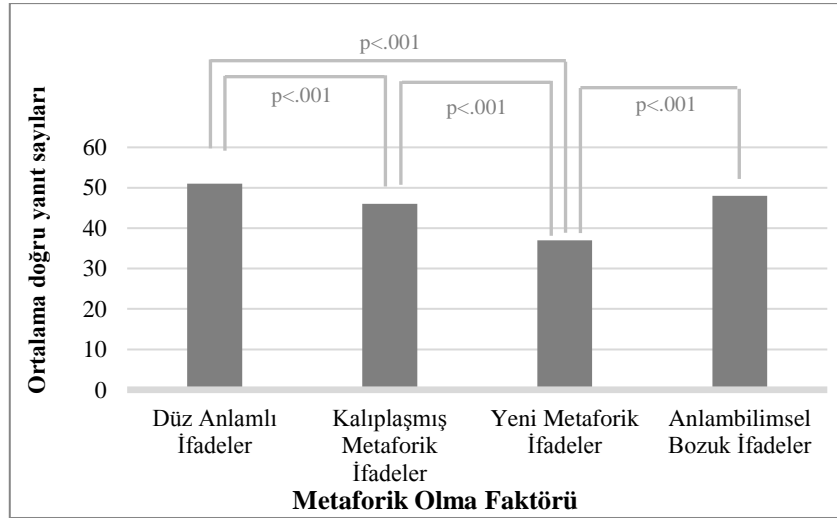
Sonuç olarak, farklı derecelerde metaforik olan yapıların işlenmesinde yeni metaforik ifadeler = anlambilimsel bozuk ifadeler > düz anlamlı ifadeler = kalıplaşmış metaforik ifadeler biçiminde bir örüntünün oluştuğu ve bu örüntü açısından D1 ve D2 grubunda bir farklılaşmanın oluşmadığı görülmektedir. Metafor Tipleri açısından ise D2 grubunda yön metaforları > kavramsal metaforlar = varoluşsal metaforlar biçimindeki örüntünün oluştuğu ve D1 grubunda böyle bir farklılığın oluşmadığı görülmektedir.

3.2 Doğru Yanıt Sayılarına İlişkin Bulgular

Koşullardan bağımsız bir şekilde bir bütün olarak D1 grubunun ($M=48.896$, $SD=0.969$) D2 grubundan ($M=43.110$, $SD=1.063$) anlamlı derecede [$F(1,73)=16.182$, $p < .001$] daha doğru yanıtlar verdiği görülmektedir.

Metaforik olma faktörünün yarattığı ana etki açısından gruplardan bağımsız olarak bakıldığında anlamlı farklılığın olduğu görülmektedir [$F(2.073,151.335)=48.653$, $p < .001$] (Şekil 5). İkili karşılaştırmalara bakıldığında düz anlamlı ifadeler verilen doğru yanıtların ($M=51.587$, $SD=0.574$) gerek kalıplaşmış metaforik ifadeler verilen doğru yanıtlardan ($M=46.766$, $SD=0.822$) gerek yeni metaforik ifadeler verilen doğru yanıtlardan ($M=37.162$, $SD=1.361$) anlamlı derecede daha fazla olduğu ($p < .001$), buna karşın anlambilimsel bozuk ifadeler ile ($M=48.498$, $SD=1.265$) anlamlı bir farklılığın oluşmadığı ($p > .05$) görülmektedir. Kalıplaşmış metaforik ifadeler yeni metaforik ifadeler göre daha doğru yanıtlar verilmesine karşın ($p < .001$) anlambilimsel bozuk ifadeler göre bir farklılaşmanın olmadığı ($p > .05$) görülmektedir. Son olarak yeni metaforik ifadeler verilen doğru yanıtların anlambilimsel bozuk ifadelerden anlamlı derecede daha düşük olduğu görülmektedir ($p < .001$).

Şekil 5. Metaforik olma faktöründe yer alan koşullara verilen doğru yanıt ortalamaları

Metaforik olma X Grup etkileşiminde anlamlı bir farklılık oluşmadığı [$F(2.073,151.335)=1.600$, $p > .05$] görülmektedir.

4 Tartışma

4.1 Metaforik Yapıların İşlemlenmesi

Alanyazında kalıplaşmış metaforlar ile döz anlamlı ifadelerin benzer işlemeleme süreçlerine sahip olduklarını öne süren çalışmaların olduğu görölmektedir. Lai ve diğerlerine göre (2009) bilinirlik ve yorumlanabilirlik açısından kalıplaşmış metaforlar ile döz anlamlı ifadelerin davranış testinde benzer sonuçlar ürettiklerini, buna karşın OİP bulgularında kalıplaşmış metaforların ek işlemeleme çabası gerektirdiğini belirtmektedir. Stringaris vd. (2006) de bağlamla uyumsuz bir şekilde gelen döz anlamlı ifadeler ile kalıplaşmış metaforların işlemlenmesinde benzer hız ve hata oranının ortaya çıktığını tespit etmişlerdir. Lai ve Curran'ın (2013) alışmalarında ise ilgili öncül tümcelerin ardından gelen metaforik ifadeler ile döz anlamlı ifadelerin benzer N400 genliği oluşturduğu belirtilmiştir. Okuma hızı ölçen pek çok çalışmada da kalıplaşmış metaforlar ile döz anlamlı ifadeler arasında anlamlı farklılığın oluşmadığı belirtilmektedir (Gibbs vd., 2004; Giora, 1999; Glucksberg, 1998; Keysar, 1989). Bununla birlikte, kalıplaşmış metaforik ifadelerin döz anlamlı ifadelerden daha büyük genlikli N400 oluşturduğunu (Bambini vd., 2016; Coulson ve van Petten, 2002; Lai vd., 2009; Lai ve Curran, 2013; Weiland vd., 2014) ve daha büyük genlikli P600 genliği oluşturduğunu (Bambini vd., 2016; Coulson ve van Petten, 2002; Weiland vd., 2014) diğer bir ifade ile daha fazla işlemeleme yükü oluşturduğunu öne süren çalışmalar da bulunmaktadır.

Bu çalışmada döz anlamlı ifadeler ile kalıplaşmış metaforlar arasında doğru yanıtlar açısından bir farklılık oluştuğu ve döz anlamlı ifadelerin doğru/yanlış değerlendirmesi yapılırken daha doğru biçimde değerlendirildiği ancak yanıt süreleri açısından döz anlamlı ifadeler ile kalıplaşmış metaforların işlemlenmesi açısından bir farklılık oluşmadığı görölmektedir. Bu durum kalıplaşmış metaforların döz anlamlı ifadelere benzer biçimde işlemlendiğini öne süren alanyazınla örtüşmektedir. Bu açıdan bulgular kalıplaşmış metaforların ek bir işlemeleme yükü oluşturmadığını öne süren Paralel İşlemeleme Yaklaşımını desteklemektedir. Bu yaklaşım temel olarak döz anlamlı ifadelerin metaforik ifadelerden daha öncelikli olarak özömlendiğini öne süren yaklaşımlara karşı çıkarak metaforik anlamın işlemlenmesinin döz anlam ile eşzamanlı olarak ve aynı anlabilimsel süreçlere tabi tutularak gerçekleştiğini öne sürmektedir (Gibbs ve Gerrig, 1989; Glucksberg, 2003; Mcelree ve Nordlie, 1999). Ancak alanyazındaki farklı bulgular, bu çalışmada davranışsal bir ölçüm yöntemi kullanılması ve söz konusu yöntemin işlemeleme süreçlerini belirleme açısından OİP, iMRG gibi yöntemlere göre daha düşük bir özünörlüğe sahip olması farklı yöntemlerle döz anlamlı ifadeler ile kalıplaşmış metaforlar arasındaki ilişkinin ileri çalışmalarla sorgulanmasını gerekli kılmaktadır.

Arzuon ve diğerlerinin (2007) alışmaları kalıplaşmış metaforlardan üretilen yeni metaforların kalıplaşmış metaforlardan daha zor işlemlendiğini

göstermektedir. Yeni metaforların zihinsel arka plana erişiminin daha zor olduğu Lai ve diğerlerinin (2009) çalışmalarında da ifade edilmektedir. Bu çalışmada, kalıplaşmış metaforik ifadeler ile düz anlamlı ifadeler arasında işleme farkı olmamasına rağmen bu kalıplaşmış metaforlardan üretilen yeni metaforların düz anlamlı ifadelerden ve kalıplaşmış metaforlardan işleme açısından farklılık yarattığı ve yeni metaforların işleme sürecinin daha zor olduğu görülmektedir. Bu durumun olası nedenlerinden birisi yeni metaforik ifadeler için dil içerisinde yeni mevcut kavramsallaşmanın bulunmaması, zihinde kalıplaşmış metaforlar için bir Kaynak-Hedef eşleşmesi bulunmasına karşın yeni metaforlarda sunulan Kaynaklar ile Hedeflerin eşleşmiyor olmasıdır. Başka bir deyişle, yeni metaforik ifadelerde dil içerisinde var olmayan yeni bir Kaynak-Hedef eşleşmesi önerdiğinden ve zihinde böylesi bir eşleşmeye olanak tanıyan kavramsallaşma bulunmadığından bu yapıların işleme süreci daha uzun sürmektedir. İkinci olarak Metafor İşletimi Varsayımına (İng. The Career of Metaphor Hypothesis) göre metaforlar yeni olmadan kalıplaşmış olmaya doğru gittikçe uyuma (İng. alignment) tarzında bir değişimin de beraberinde geldiği, buna göre geleneksel metaforların karşılaştırma ya da kategorize etme yoluyla işleme süreci yeni metaforların sadece karşılaştırma ilişkisi içerisinde işleme süreci ve bu karşılaştırmada hedef kavramın literal temel kavramla yapısal olarak uyduğu öne sürülmektedir (Bowdle ve Gentner, 2005; Gentner ve Bowdle, 2001). Dolayısıyla, bu çalışmanın bulguları Metafor İşletimi Varsayımını desteklemekte ve kalıplaşmış metaforlar ile yeni metaforlar arasındaki farklılığın olası nedenlerden birisinin de varsayımın öne sürdüğü her iki metafor yapısının işleme sürecindeki farklılık olabileceği görülmektedir.

Anlambilimsel açıdan bozuk ifadeler ile yeni metaforlar arasında farklılığın oluşmaması ve her iki koşulda da okuma süresinin anlamlı düzeyde düz anlamlı ifadeler ve kalıplaşmış metaforlardan fazla olması, zihinde var olan Kaynak ve Hedef arasındaki eşleşmeye göre yanlış bir eşleşme sunulmasının bir işleme yükü yarattığı görüşünü güçlendirmektedir. Alanyazında yeni metaforlar ile anlambilimsel bozuk ifadelerin daha uzun işleme süresine sahip olduğunu bu yapılar da benzer OİP örüntülerinin özellikle de yanlış eşleşme ile ilintili olan N400 bileşeninin oluştuğunun rapor edilmesi bu görüşü desteklemektedir (Lai vd., 2009; Tartter vd., 2002).

4.2 Metafor Tiplerinin İşleme Süreci

Kövecses (2002) metaforların gerçekleştirdikleri bilişsel işlevlere göre yapısal metaforlar (İng. structural metaphors), varoluşsal metaforlar (İng. ontological metaphors) ve yön metaforları (İng. orientational metaphors) olmak üzere üç grupta değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Buna göre, yapısal metaforlarda kaynak alan hedef kavram için zengin bir kavramsal yapı sunarken, varoluşsal metaforlarda hedef kavramlar için daha az bilişsel yapılanma sergilendiği, yön

metaforlarında ise bu özelliğın daha da sınırlanarak hedef kavramlar için varoluşsal metaforlardan da az kavramsal yapı sunulduğu ve bunların sadece uzamsal yön içerdiğı belirtilmektedir. Alanyazında farklı düzeyde Metaforik olan yapıların işlemlenmesi ile ilgili çalışmalar yer alırken yön metaforları, varoluşsal metaforlar, yapısal metaforlar gibi farklı metafor tiplerinin işlemlenmesi ile ilgili bir çalışma bulunmamaktadır.

Bu çalışmada D1 grubunda metafor tiplerinin işlemlenmesinde bir farklılaşma görülmezken D2 grubundan kaynaklanan bir farklılaşmanın olduğu ve D2 grubunda yapısal metaforlar ile varoluşsal metaforların işlemlenmesinde farklılık oluşmadığı, buna karşın yön metaforlarının her iki metafordan da daha uzun işleme süresine sahip olduğu görülmektedir.

Bergen ve diğerklerine göre (2007) özne konumundaki adlar gibi eylemlerin görsel imgelemeyi tetiklediğini ancak bunun gerçek mekanlarla ilgili düz anlamlı ifadeler kullanıldığında gerçekleşebildiğini, buna karşın metaforik ifadelerin kullanılması durumunda söz konusu görsel imgelemenin (İng. visual imagery) tetiklenmesi sürecinde anlamlı bir etki görülmediğini belirtmektedir. Bu açıdan çalışmanın D1 grubuna ilişkin bulguları bu iddiaları desteklemektedir. D1 grubu açısından metafor tiplerinde bir farklılık görülmemiş diğerk bir deyişle yön ifadesi içeren metaforik bir yapı diğerk metaforik ifadelerden farklılaşmamıştır. Ancak D2 grubunda her ne kadar tamamı metaforik anlam içerse de yön metaforlarının işlemlenmesinde kavramsal metaforlara ve varoluşsal metaforlara göre daha fazla süreye gereksinim duyulduğu göstermektedir. Bu durum yön ifadeleri metaforik anlam ifade etse de metaforik anlamın çözümlenmesinde görsel imgelerin kullanımı açısından D1 ve D2 grupları arasında farklı işleme prosedürlerinin olabileceğini düşündürmektedir. Başka bir ifadeyle, D1 grubu açısından yön metaforlarının çözümlenmesinde görsel imgeleme etkili değilken (Bergen vd., 2007) D2 grubunda görsel imgelemenin tetiklenmesi nedeniyle iki grup arasında farklılaşmanın oluşması olasıdır.

Sözlükselleşme (İng. lexicalization) örüntüleri açısından dillerin farklı görünümle ortaya koyabildiğı ve bu açıdan dillerin Eylem-çerçevesi (İng. Verb-framed) ve Uydu-Çerçevesi (İng. Satellite-framed) diller olmak üzere iki farklı özellik sergileyebildiğı (Talmy, 1985, 1991, 2000) buna karşın kimi dillerin bu iki özelliğı de sergilemeyen Eş-Çerçevesi (İng. Equipollently-Framed) özellik sergileyebileceğı (Slobin, 2004, 2005, 2006) öne sürülmektedir. Bu sınıflandırmalara göre Eylem-çerçevesi dillerde eylem, yol (İng. path) kavramını içinde barındırırken tarz (İng. manner) belirteçler yoluyla sağlanmakta, Uydu-çerçevesi dillerde eylem tarzı içerirken yol ilgeç öbekleriyle ifade edilmektedir. Eş-çerçevesi dillerde ise tarz ve yol eşdeğerk dilbilgisel biçimlerle ifade edilmektedir. Alanyazında Türkçe Eylem-çerçevesi bir dil olarak değerklendirilirken (Özçalışkan, 2004; Uçar, 2006), Arapçanın Eylem-çerçevesi, Uydu-çerçevesi ve Eş-çerçevesi özellikler sergilediğı (Alhamdan vd., 2018) öne sürülmektedir. Dolayısıyla yön metaforlarında D1 ve D2 grubunda görülen

farklılaşmanın olası nedenlerinden birisi D2 grubu açısından anadillerinde ve hedef dildeki eylemlerin tarz özelliklerinde kimi farklılıkların olması ve bunun D2 grubu için ek bir işleme yüküne neden olmasıdır. Sözelimi gerek Türkçede gerekse Arapçada AZ OLAN AŞAĞIDADIR biçiminde bir metaforik kodlama bulunsa da bunun dil içerisindeki gerçekleşmesinde kimi farklılıklar görülmektedir. Türkçede “Petrol fiyatları düştü.” şeklinde ifade edilen durum Arapçada “هوت أسعار النفط” (“Petrol fiyatları battı-aşağı gitti.”) ya da “انهارت أسعار النفط” (“Petrol fiyatları yıkıldı-çöktü”) biçiminde ifade edilmektedir. Bu örneklerde, Türkçede “düşmek/dibe vurmak” biçiminde ifade edilen bir durumun Arapçada “batmak”, “yıkılmak”, “çökmek” biçimlerinde ifade edildiği görülmektedir. Bu durum her ne kadar iki dilde de AZ OLAN AŞAĞIDADIR kavramsal metaforu bulunsa da, iki dilde bunu ifade etmek için aşağı doğru yönelim gösteren eylemlerin özellikle tarz özelliklerinde bir farklılaşmanın olduğu dikkat çekmektedir. Bunun da D2 grubu için yanıt sürelerine yansıtacak bir işleme yüküne neden olması olasıdır.

Yön metaforlarındaki işleme süresinin uzun olmasının olası nedenlerinden bir diğeri; bu yapıların metaforik içeriklerinin yanı sıra birbirleri ile kurdukları uzamsal ilişkinin niteliğinin de çözülmesinin gerekli olması, diğer bir deyişle yön ilişkileri bir gönderim noktasına göre kurulduğu için yön ilişkisi içerisindeki iki yapının ve bunların birbirine göre konumunun (aşağıda/yukarıda/önde/geride olma gibi) belirlenmesinin gerekli olması olası ve bu durumun bir takım ek işleme gereksinimine neden olması olabilir. Ayrıca yapısal ve varoluşsal metaforlar yön metaforlarına göre daha fazla kavramsal yapı içermekte (Kövecses, 2002) ve bu durumda D2 grubunun bu yapıları çözümlemesini kolaylaştırmaktadır. Buna karşın, yön metaforlarının çözümlenmesinde D2 grubunun diğer metafor tiplerine göre daha az ip ucuyla hareket edilmesi gerekmektedir. Bu durum da işleme sürecinde ek bir yüke neden olması olasıdır.

4.3 D1 ve D2 Arasındaki İşleme Farklılığı

Bu çalışmada gerek Metaforik olma durumu gerekse Metafor Tipleri açısından D1 ve D2 grubu bir bütün olarak karşılaştırıldığında D1 grubunun D2 grubundan daha hızlı işleme sürelerine sahip olduğu görülmektedir. Koşullardan bağımsız olarak gruplar arası faktörde oluşan bu farklılık D2 grubu her ne kadar orta-ileri arasında bir düzeyde Türkçe biliyor olsa da anadili konuşucularına benzer bir düzeyde olmadıklarını göstermektedir.

Koşullar çerçevesinde değerlendirildiğinde ise Metaforik olma durumu açısından D1 ve D2 grubu arasında bir farklılığın oluşmadığı, diğer bir deyişle işleme hızında bir farklılık olsa da D2 grubunun söz konusu yapıları D1 benzeri şekilde işlemediğini göstermektedir. Bu bulgular alanyazındaki kalıplaşmış metaforik yapıların D2 konuşucuları için yeni bir etki

yaratabileceğini öne süren görüşleri zayıflatmakta (Mashal vd., 2015), D2 konuşucularının D1 ve D2'lerindeki metaforik ifadeler arasındaki benzerliğin D2'lerindeki metaforik ifadeleri yorumlamayı kolaylaştırdığını öne süren görüşleri (Gibbs, 2006; Ferreira, 2008; Türker, 2016) güçlendirmektedir.

Metaforik anlamın işlemlenmesinde D1 ve D2 arasında bir farklılık oluşmazken Metafor Tiplerinin işlemlenmesinde iki grup arasında farklılığın olduğu görülmektedir. D1 grubu yön metaforları, varoluşsal metaforları ve yapısal metaforları benzer sürelerde işlemlerken D2 grubunun yön metaforlarını işlemler için daha fazla süreye gereksinim duyduğu görülmektedir. Bu durum önceki bölümde tartışıldığı gibi, D1 grubunun aksine D2 grubunda görsel imgelemenin tetiklenmesi, D2 grubunun yön ifadelerinde anadillerindeki eylemlerin tarz özelliklerinin ikinci dillerinden farklılaşması, yön metaforlarının diğer metafor tiplerine göre daha sınırlı kavramsal yapı sunması gibi durumların etkili olabileceği düşünülmektedir.

5 Sonuç

Bu çalışmada Türkçede D1 ve D2 konuşucularının farklı düzeylerde Metaforik olan yapıları ve farklı Metafor Tiplerini işleme sürecinin öz-ilerlemeli okuma yöntemi ile incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre D1 grubunun D2 grubundan genel olarak daha hızlı okuma süresine sahip olduğu bunun da temel olarak D2 grubunun dil düzeyi olarak D1 benzeri olmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Metaforik olma açısından gruplardan bağımsız olarak yeni metaforik ifadeler = anlambilimsel bozuk ifadeler > düz anlamlı ifadeler = kalıplaşmış metaforik ifadeler biçiminde bir yapılanmanın olduğu ve yeni metaforik ifadeler ile anlambilimsel bozuk ifadelerin işlemlenmesinin daha uzun sürdüğü ve bu açıdan D1 ve D2 grubu arasında bir ayrışmanın oluşmadığı görülmüştür. Metafor tipleri açısından ise yön metaforlarının varoluşsal metaforlara ve yapısal metaforlara göre daha uzun işleme süresine sahip olduğu, bu durumun ise D2 grubunda görüldüğü D1 grubunda metafor tipleri arasında bir işleme farklılığı oluşmadığı görülmüştür.

Kaynaklar

- Akcan, P. İ. ve Akkök, E. A. (2016). Non-literal meaning comprehension :A small-scale analysis on Turkish speakers. *International Journal of Language and Linguistics* 3(4), 65–78.
- Akkök, E. A. ve Uzun, İ. P. (2018). Metaphor processing in Turkish: An eye-movement study. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 15(1), 105–124.
- Al-Amirî, A. (2016). Et-tasavvur el-istiârî libünyetü'l-mesar fi'l-lüğati'l-arabiyye. *Allisaniyet Al Arabiyyah*, 3, 127-152.

- Alhamdan, B., Alenazi, O. ve Maalej, Z. A. (2018). Motion verbs in modern standard Arabic and their implications for Talmy's lexicalization patterns. *Language Sciences*, 69, 43-56.
- Arzouan, Y., Goldstein, A. ve Faust, M. (2007). Brainwaves are stethoscopes: ERP correlates of novel metaphor comprehension. *Brain Research*, 36, 222-231.
- Bambini, V., Bertini, C. ve Schaeken, W. (2016). Disentangling metaphor from context: an ERP study. *Frontiers in Psychology*, 7, 559.
- Bambini, V., Gentili, C. ve Ricciardi, E. (2011). Decomposing metaphor processing at the cognitive and neural level through functional magnetic resonance imaging. *Brain Research Bulletin*, 86, 203-216.
- Bergen, B. K., Lindsay, S., Matlock, T. ve Narayan, S. (2007). Spatial and linguistic aspects of visual imagery in sentence comprehension. *Cognitive Science*, 31, 733-764.
- Bohrn, I., Altmann, U. ve Jacobs, A. (2012). Looking at the brains behind figurative language - a quantitative meta-analysis of neuroimaging studies on metaphor, idiom, and irony processing. *Neuropsychologia*, 50, 2669-2683.
- Bonferroni, C.E. (1936). Teoria statistica delle classi e calcolo delle probabilità. Pubblicazioni del R Istituto Superiore di Scienze Economiche e Commerciali di Firenze, 8:3-62.
- Bonnoud, V., Gill, R. ve Ingrand, P. (2002). Metaphorical and non-metaphorical links: a behavioral and ERP study in young and elderly adults. *Neurophysiologie Clinique*, 32, 258-268.
- Bowdle, B. F. ve Genter, D. (2005). The career of metaphor. *Psychological Review*, 112(1), 193-216.
- Cameron, L. (2008). Metaphor and talk. Gibbs R.W. (Yay. haz.) *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought* içinde (s. 197-211). New York: Cambridge University Press.
- Chouinard, B. ve Cummine, J. (2016). All the world's a stage: evaluation of two stage of metaphor comprehension in people with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorder*, 23, 107-121.
- Citron, F. M. M., Michaelis, N. ve Goldberg, A. E. (2020). Metaphorical language processing and amygdala activation in L1 and L2. *Neuropsychologia*, 140, 107381.
- Clark, H. ve Lucy, P. (1975). Understanding what is meant from what is said: A study in conversationally conveyed requests. *Journal of Learning and Verbal Behavior*, 14, 56-72.
- Cornejo, C., Simonetti, F., Ibanez, A., Aldunate, N., Ceric, F., Lopez, R. ve Nunez, E. (2009). Gesture and metaphor comprehension: Electrophysiological evidence of cross-modal coordination by audiovisual stimulation. *Brain and Cognition*, 70, 42-45.
- Coulsan, S. ve Van Petten, C. (2002). Conceptual integration and metaphor: An event-related potential study. *Mem. Cognit*, 30, 958-968.
- Dehman, O. (2015). *Nazariyyeti'il-istiâre et-tasviriyye ve'l-hutab edebî*. Kahire: Roueya li'in-neşr ve't-tevzi'.
- Ferreira, L. C. (2008). A psycholinguistic study on metaphor comprehension in a foreign language. *ReVEL*, 6, 1-23.
- Forgacs, B., Lukacs, A. ve Pleh, C. (2014). Lateralized processing of novel metaphors: disentangling figurativeness and novelty. *Neuropsychologia*, 56, 101-109.

- Frisson, S. ve Pickering, M. J. (1999). The processing of metonymy: Evidence from eye movements. *J Exp Psychol Learn Mem Cogn.* 25(6), 1366-83.
- Gentner, D. ve Wolff, P. (1997). Alignment in the processing of metaphor. *Journal of Memory and Language*, 37, 331-355.
- Gentner, D. ve Bowdle, B. F. (2001). Convention, form, and figurative language processing. *Metaphor and Symbol*, 16, 223-247.
- Gibbs, R. ve Gerrig, R. (1989). How context makes metaphor comprehension seem 'special'. *Metaphor and Symbolic Activity*, 4, 145-158.
- Gibbs, R. Lima, P., ve Francozo, E. (2004). Metaphor is grounded in embodied experience. *Journal of Pragmatics*, 36, 1189-1210.
- Gibbs, R. (2006). *Embodiment and Cognitive Science*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Giora, R. (1999). On the priority of salient meanings: studies of literal and figurative language. *Journal of Pragmatics*, 31, 919-929.
- Glucksberg, S. (2003). The psycholinguistic of metaphor. *Trends in Cognitive Sciences* 7(2), 92-96.
- Glucksberg, S. (1998). Understanding metaphors. *Current Directions in Psychological Science*, 7, 39-43.
- Glucksberg, S., Keysar, B. ve McGlone, M. (1992). Metaphor understanding and accessing conceptual schema: Reply to Gibbs. *Psychological Review* 99(3), 578-581.
- Glucksberg, S., Gildea, P. ve Bookin, H. (1982). On understanding nonliteral speech: can people ignore metaphors? *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 21, 85-98.
- Gold R, Faust M. ve Goldstein A (2010). Semantic integration during metaphor comprehension in asperger syndrome. *Brain and Language*, 113, 124–134.
- Goldstein, A., Arzuolan, Y. ve Faust, M. (2012). Killing a novel metaphor and reviving a dead one: ERP correlates of metaphor conventionalization. *Brain and Language*, 123, 137-142.
- de Grauwe, S., Swain, A., Holcomb, P. J., Ditman, T. ve Kuperberg, G. R. (2010). Electrophysiological insights into the processing of nominal metaphors. *Neuropsychologia*, 48, 1965-1984.
- Greenhouse, S. W. ve Geisser, S. (1959). On methods in the analysis of profile data. *Psychometrika*, 24, 95–112.
- Grice, H. (1975). Logic and conversation. Cole, P. ve Morgan, J. L. (Yay. haz.) *Speech Acts* içinde (s. 41-58).New York: Academic Press.
- Hanoğlu, L., Aygüneş, M. ve Ymanoğlu, M. (2018). 117S420 kodlu Alzheimer ve Frontoremporal Demans'ta görülen metafor dilinin işlenmesi ve bu iki farklı patoloji durumunda (AH ve FTD) ortaya çıkan bozulmaların Fizyopatolojisinin Elektroensefalografi (EEG) ve Near Infrared Spectroscopy (NIRS) yöntemleriyle araştırılması, TÜBİTAK projesi birinci geliştirme raporu.
- İbanez, A., Manes, F., Escobar, J., Trujillo, N., Anderucci, P. ve Hurtado E. (2010). Gesture influences the processing of figurative language in non-native speakers: ERP evidence. *Neuroscience Letters*, 471, 48-52.
- Johnson, J. ve Pascual-Leone, J. (1989). Developmental levels of processing in metaphor interpretation. *Journal of Experimental Child Psychology*, 48, 1-31.
- Jones, L. ve Estes, Z. (2005). Metaphor comprehension as attributive categorization. *Journal of Memory and Language*, 53, 110-124.

- Keysar, B. (1989). On the functional equivalence of literal and metaphorical interpretations in discourse. *Journal of Memory and Language*, 28, 375-385.
- Keysar, B., Shen, Y., Glucksberg, S. ve Horton, W. (2000). Conventional language: How metaphorical is it? *Journal of Memory and Language*, 43, 576-593.
- Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A practical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Lachaud, C. ve Zhong, N. (2013). Conceptual metaphors and embodied cognition: EEG coherence reveals brain activity differences between primary and complex conceptual metaphors during comprehension. *Cognitive Systems Research* (22-23), 12-16.
- Lai, V. ve Curran, T. (2013). ERP evidence for conceptual mappings and comparison processes during the comprehension of conventional and novel metaphors. *Brain and Language*, 127, 484-496.
- Lai, V., Curran, T. ve Menn, L. (2009). Comprehending conventional and novel metaphors: An ERP study. *Brain Research*, 1284, 145-155.
- Lai, V., van Dam, W., Conant, L., Binder, J. ve Desai, R. (2015). Familiarity differentially affects right hemisphere contributions to processing metaphors and literals. *Front. Hum. Neurosci.* 9-44.
- Lakoff, G. ve Johnson, M.(1980). *Metaphors We Live By*. London: University of Chicago Press.
- Littlemore, J. ve Low, G. (2006). Metaphoric competence, second language learning, and communicative language ability. *Appl. Linguistics*, 27, 268-294.
- Mairan, V., Blumenfeld, H. ve Kaushanskaya, M. (2007). The language experience and proficiency questionnaire (LEAP-Q): Assessing language profiles in bilinguals and multilinguals. *Journal of Speech, Language and Hearing Research*, 50, 940-967.
- Mashal, N., Borodkin, K., Maliniak, O. ve Faust, M. (2015). Hemispheric involvement in native and non-native comprehension of conventional metaphors. *Journal of Neurolinguistics*, 35, 96-108.
- Mcelree, B. ve Nordlie, J. (1999). Literal and figurative interpretations are computed in equal time. *Psychonomic Bulletin and Review*, 6, 486-494.
- Ortony, A. (1993). Metaphor, language and thought. Ortony A. (Yay. haz.) *Metaphor and Thought* içinde (s.1-16). Cambridge: Cambridge University Press.
- Ortony, A., Schallert, D., Reynolds, R. ve Antos, S. (1978). Interpreting metaphors and idioms' some effects of context on comprehension. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 17, 465-477.
- Özçalışkan, Ş. (2004). Typological variation in encoding the manner, path and ground components of a metaphorical motion event. *Annual Review of Cognitive Linguistics*, 2, 73-102.
- Pollio, H., Barlow, J., Fine, H. ve Pollio, M. (1977). *Psychology and the poetics of growth: Figurative language in psychology, psychotherapy and education*. London: Psychology Press.
- Proverbio, A., Crotti, N., Zani, A. ve Adorni, R. (2009). The role of left and right hemispheres in the comprehension of idiomatic language: An electrical neuroimaging study. *BMC Neurosci.* 10, 116.
- Rapp, A., Mutschler, D. ve Erb, M. (2012). Where in the brain is nonliteral language? A coordinate-based meta-analysis of functional magnetic resonance imaging studies. *Neuroimage*, 63, 600-610.
- Schmidt, L ve Seger, C. (2009). Neural correlates of metaphor processing: The roles of figurativeness, familiarity and difficulty. *Brain and Cognition*, 71, 375-386.

- Schneider, S., Rapp, A. M., Haeuflinge, F. B., Ernest, L. H., Hamm, F., Fallgatter, A. J., Ehlis, A., (2014). Beyond the N400: Complementary access to early neural correlates of novel metaphor comprehension using combined electrophysiological and haemodynamic measurements, *Cortex*, 53, 45-59.
- Searle, J. (1979). *Expression and meaning: studies in the theory of speech acts*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Slobin, D.I., (2004). The many ways to search for a frog: linguistic typology and the expression of motion events. Strömqvist, S., Verhoeven, L. (Yay. haz.), *Relating Events in Narrative (Cilt 2): Typological and Contextual Perspectives* içinde (s. 219–257). Mahwah:Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Slobin, D.I., (2005). Linguistic representations of motion events: what is signifier and what is signified? Maeder, C., Fischer, O., Herlofsky, W. (Yay. haz.), *Iconicity inside Out: Iconicity in Language and Literature 4* içinde (s. 307–322). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins,
- Slobin, D.I., (2006). What makes manner of motion salient? Explorations in linguistic typology, discourse, and cognition. Hickmann, M., Robert, S. (Yay. haz.) *Space in Languages: Linguistic Systems and Cognitive Categories* içinde (s. 59–81). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Stringaris, K., Medford, N., Giora, R. ve Giampietro V.C. (2006). How metaphors influence semantic relatedness judgments: The role of the right frontal cortex. *NeuroImage*, 784-793.
- Swinney, D. ve Cutler, A. (1979). The access and processing of idiomatic expressions. *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 18, 523-534.
- Talmy, L. (1985). Lexicalization patterns: semantic structure in lexical forms. T. Shopen (Yay. haz.) *Language Typology and Syntactic Description* içinde (s. 57-149). New York: Cambridge University Press.
- Talmy, L. (1991). *Path to realization: a typology of event conflation*. Proceedings of the Seventeenth Annual Meeting of the Berkeley, 480-519.
- Talmy, L. (2000). *Toward cognitive semantics. (Cilt 2)*. Cambridge: MIT Press.
- Tartter, V., Gomes, H., Dubrovsky, V. Molholm. S. ve Stewart R.V. (2002). Novel metaphor appear anomalous at least momentarily: evidence from N400. *Brain and Language* (80), 488-509.
- Thibodeau, P., Hendricks, R. ve Boroditsky, L. (2017). How linguistic metaphor scaffolds reasoning. *Trends in Cognitive Sciences*, 21, 852-863.
- Türker, E. (2016). The role of L1 conceptual and linguistic knowledge and frequency in the acquisition of L2 metaphorical expressions. *Sec. Lang. Res.* 32, 25-48.
- Uçar, A. (2006). Türkçe devinim eylemlerinde tarz anlatımı. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3(2), 1-19.
- Weiland, H., Bambini, V. ve Schumacher, P. (2014). The role of literal meaning in figurative language comprehension: evidence from masked priming ERP. *Front. Hum. Neurosci.* 8, 583.
- Yang, J. (2014). The role of the right hemisphere in metaphor comprehension: a metaanalysis of functional magnetic resonance imaging studies. *Hum. Brain Mapp.*, 35, 107-122.
- Yang, F.G, Bradley, K., Huq, M., Wu, D. ve Krawczyk, D.C. (2013). Contextual effects on conceptual blending in metaphors: an event-related potential study. *Journal of Neurolinguistics*, 26(2), 312-326.